

استخراج مضامین و مولفه‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران در سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های کلی و چشم‌انداز ۱۴۰۴

فرشاد حکمی‌زاده^۱، محمدجواد ایروانی^۲، نبی‌الله دهقان^۳، حسن علی اکبری^۴، فرشید مظفری خامنه^۵

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۵/۰۲

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۸/۱۸

چکیده

هدف این پژوهش استخراج مضامین و مولفه‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران در سرمایه‌گذاری خارجی است که بدین منظور گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های کلی و سند چشم‌انداز را به عنوان مبنای کار در نظر می‌گیرد. این پژوهش از نوع کیفی است و بر مبنای استراتژی نظریه‌پردازی داده‌بنیاد انجام می‌گیرد. برای شناسایی مضامین و مولفه‌های راهبردی، پس از مراجعه به اسناد پیش‌گفته و با بکارگیری نظریه‌پردازی داده‌بنیاد و مشخصاً نرم‌افزار MaxQDA، تجزیه و تحلیل بر روی داده‌ها شامل سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شده است. یافته‌های تحقیق در قالب ۹ مضمون شامل «دکترین» با چهار مولفه، «هدف‌گذاری و اهداف» با پنج مولفه، «سیاست‌گذاری و سیاست» با چهار مولفه، «برنامه‌ریزی» با پنج مولفه، «هدایت» با چهار مولفه، «سازماندهی» با شش مولفه، «هماهنگی» با سه مولفه، «پیاده‌سازی و اجرا» با چهار مولفه و «نظارت و کنترل» با پنج مولفه تدوین گردید. حفظ استقلال اقتصادی و سیاسی، نفی دخالت و نفوذ بیگانگان از طریق سرمایه‌گذاری خارجی، رعایت دقیق منافع ملی، جذب فناوری، ایجاد اشتغال و خودکفایی، بکارگیری سرمایه خارجی بر اساس آمایش سرزمینی، برخی از مهم‌ترین مولفه‌های احصاء شده این پژوهش می‌باشند. نتایج این مطالعه می‌تواند با ایجاد یکپارچگی و زبان مشترک در چرخه برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل راهبردی حوزه سرمایه‌گذاری خارجی، بین دستگاه‌های مسئول، مفید و موثر باشد.

کلیدواژه‌ها: سرمایه‌گذاری خارجی، گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی، استراتژی نظریه‌پردازی داده‌بنیاد.

^۱ عضو هیئت علمی پژوهشگاه ارتباطات و فناوری اطلاعات و دانش‌آموخته دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول)

hakami@itrc.ac.ir

^۲ مدرس دانشگاه تهران

^۳ استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

^۴ استادیار دانشگاه امام حسین (ع)

^۵ مدرس دانشگاه تهران

مقدمه

از آنجا که سرمایه‌گذاری خارجی مزایای مختلفی نظیر ورود فناوری، توسعه بازارهای صادراتی و افزایش امنیت را برای کشور میزبان به ارمغان می‌آورد، می‌تواند به عنوان عاملی شتاب‌دهنده در رشد و توسعه کشورها محسوب شود. برخی از کشورها نظیر چین، ژاپن و عربستان علی‌رغم داشتن مقادیر قابل توجهی ذخایر ارزی، باز هم از هیچ تلاشی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی فروگذاری نمی‌کنند. کشور جمهوری اسلامی ایران نیز به واسطه ذخایر عظیم نفتی و قابلیت کسب درآمدهای ارزی ناشی از فروش آن‌ها، دسترسی نسبتاً خوبی به منابع ارزی دارد که در نگاه اول استفاده از سرمایه‌گذاری خارجی را متفی می‌کند. ولی باید توجه داشت در سال پایانی سند چشم‌انداز (۱۴۰۴) کشور باید از لحاظ اقتصادی به قدرت اول منطقه تبدیل شود و نیز بر اساس بند یک سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه می‌باید به اهداف والایی نظیر رسیدن به متوسط نرخ رشد ۸ درصدی دست یابد که لازمه همه این‌ها تامین منابع ارزی قابل توجهی است که بخشی از آن می‌تواند از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی تامین گردد. از طرفی باید توجه داشت که به موازات منافع گوناگونی که برشمرده می‌شود، سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند مضرات و خطرات بالقوه‌ای نیز برای استقلال سیاسی و اقتصادی کشور سرمایه‌پذیر ایجاد نماید. بر این اساس لازم است برای تضمین منافع درازمدت کشور، در هنگام هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی برای جذب و بکارگیری این‌گونه منابع، کمال دقت مبذول گردد و برای جلوگیری از خسارات احتمالی در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، بر مبنای اصول و مبانی حاکم بر جمهوری اسلامی که در گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام متبلور شده است اقدامات این حوزه تنظیم گردد.

این تحقیق به منظور شناخت، ساختاربندی مفاهیم و تدوین مضامین و مؤلفه‌های راهبردی برگرفته شده از گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام و چشم‌انداز ۱۴۰۴ در امور مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده است. نتایج تحقیق بر اهمیت مواردی نظیر: گسترش بازارهای صادراتی و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی به منظور صادرات، پیش‌نیاز بودن سرمایه‌گذاری داخلی، برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، توجه به انتقال فناوری در قراردادهای، حمایت از سرمایه‌گذاری، مبارزه با فساد و ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، تقویت ارتباطات با خارجی‌ها بر اساس اصل احترام متقابل، پیشرفت توأم با عدالت و شفاف‌سازی مقررات، بهره‌گیری از معادن و جایگزینی آن با نفت، حفظ استقلال کشور و پرهیز از قرارداد با سرمایه‌گذاران استعمارگر تاکید دارد. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده یکی دیگر از مقوله‌های پراهمیت در مسیر حل مشکلات اقتصادی و اداره امور

سرمایه‌گذاری خارجی، حضور و مشارکت بخش غیر دولتی به عنوان شریک داخلی و جاذب دانش فنی و مدیریتی سرمایه‌گذار خارجی می‌باشد. لذا مناسب است در طی فرایند شناسایی و جذب سرمایه‌گذار خارجی، نمایندگان منتخب بخش خصوصی مشارکت داشته و از ابتدا نقش خود را بر عهده گیرند.

مفهوم‌شناسی سرمایه‌گذاری خارجی

بر اساس تعریفی که در قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی ارائه شده، سرمایه خارجی عبارت است از انواع سرمایه با منشأ خارجی اعم از وجوه نقد، ماشین‌آلات، مواد اولیه و دارایی‌های معنوی نظیر حق اختراع و دانش فنی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر ایرانی یا ایرانی به کشور وارد می‌شود. سرمایه‌گذاری خارجی معمولاً به چهار شکل کلی سرمایه‌گذاری مستقیم، سرمایه‌گذاری سهام‌دارانه، سرمایه‌گذاری غیرسهمی^۱ و سرمایه‌گذاری سهمی در قالب ترتیبات قراردادی^۲، صورت می‌گیرد (قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری، ۱۳۸۱). در تعریفی که تقریباً به شکل بین‌المللی پذیرفته شده است، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نوعی ارتباط بلندمدت را بین سرمایه‌گذار و کشور پذیرنده سرمایه ایجاد می‌کند (چادوری، ۲۰۱۴). از نظر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) این ارتباط بلندمدت باید توأم با مشارکت سرمایه‌گذار در مدیریت بنگاه بوده و حداقل ده درصد از سهام این بنگاه را نیز در اختیار داشته باشد (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ۲۰۱۳). صاحب‌نظران معتقدند در میان روش‌های مختلف تأمین مالی خارجی، روش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به دلیل وجود آثار مثبت فراوان نظیر دسترسی به بازارهای صادراتی جدید، ارتقای سطح رقابت‌پذیری، انتقال دانش فنی و مدیریتی به بنگاه میزبان و ایجاد امنیت اقتصادی یکی از کارآمدترین روش‌ها است (علیشیری، ۱۳۹۲). علاوه بر آثار مثبت ذکر شده، مضرات بالقوه‌ای نیز در سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: احتمال ایجاد مداخله توسط دولت‌های خارجی، تاثیر نامطلوب بر فرهنگ کشور میزبان، خطر افزایش خروج سرمایه و اختلال در شیوه‌های کسب و کار بومی (چینکوتا، ۲۰۱۵: ۶۰).

دیدگاه‌ها و نظریه‌های سرمایه‌گذاری خارجی

در ادبیات اقتصادی نظریات مختلفی وجود دارد که دلایل تصمیم یک شرکت در حرکت به خارج از کشور و جابجایی سرمایه‌های بین‌المللی را توضیح می‌دهد. برخی از نظریه‌ها بر اساس عملکرد یک بازار کامل از نظریه‌های تجارت استنتاج شده‌اند، در حالی که سایر نظریه‌ها تحت شرایط بازار ناقص

^۱ Non Equity Modes of Investment (NEM)

^۲ Concession Agreement (CA)

توسعه یافته‌اند و به طور کلی هیچ نظریه واحدی را نمی‌توان یافت که سرمایه‌گذاری بین‌المللی را توضیح دهد (نایاک و همکاران، ۲۰۱۴). نظریه‌های متعارف اقتصادی که به مسئله دلایل سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته‌اند عبارت‌اند از: فرضیه‌های مبتنی بر نرخ‌های نسبی بازده مورد انتظار، کاهش مخاطره و اندازه بازار، فرضیه‌های مبتنی بر نقص بازار، فرضیه‌های مبتنی بر رقابت چند انحصاری، فرضیه‌های دیگری که در آن بر نقدینگی شرکت‌های تابع، ملاحظات نرخ ارز و غیره تأکید می‌شود (سازمان بورس و اوراق بهادار). به طور کلی این نظریات را می‌توان به دو دسته کلی نظریات مبتنی بر آثار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اقتصاد کشور میزبان و نظریات مربوط به علل انجام سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی توسط شرکت‌های چندملیتی تقسیم‌بندی کرد: (مزینی، ۱۳۸۷: ص ۱۹) یکی از برجسته‌ترین نظریات، نظریه التقاطی دانینگ است که بر اساس آن رفتار شرکت‌های فراملیتی قابل توجیه است. دانینگ معتقد است شرکت‌های فراملیتی مزیت‌های منحصر به فردی مانند فناوری پیشرفته، علامت تجاری معتبر، دسترسی به شبکه‌های توزیع جهانی و غیره دارند. در مقابل کشورهای سرمایه‌پذیر نیز از مزیت‌هایی نظیر انرژی و نیروی کار فراوان و ارزان، بازار مصرف گسترده، زیرساخت‌های تولیدی، دسترسی به بازارهای منطقه‌ای و غیره برخوردار هستند. لذا این شرکت‌ها ترجیح می‌دهند سرمایه خود را به سمت این کشورها ارسال کنند (زنوز، ۱۳۷۹).

مقایسه سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و رقبای منطقه‌ای

از آنجا که مطابق سند چشم‌انداز کشور، ایران می‌باید در سال پایانی سند، رتبه اول در منطقه را کسب نماید لذا عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی ایران می‌باید با پیشروترین کشورهای منطقه در جذب سرمایه‌گذاری خارجی مقایسه شود. جدول ۱ داده‌های جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و مقدار انباشته شده آن را برای کشور جمهوری اسلامی ایران و ۱۰ کشور رقیب طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۱۳۸۵ (لغایت ۲۰۱۵ (۱۳۹۴) نمایش داده است.

چنانچه در این جدول ملاحظه می‌شود کشور عربستان سعودی بیشترین حجم سرمایه خارجی انباشته شده در منطقه به میزان ۲۲۴ میلیارد دلار را به خود اختصاص داده است. علاوه بر این، کشورهای ترکیه با ۱۴۵ میلیارد دلار، امارات با ۱۱۱ میلیارد دلار، مصر با ۹۴ میلیارد دلار، لبنان با ۵۸ میلیارد دلار و مراکش با ۴۸ میلیارد دلار رقبای منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در جذب سرمایه خارجی هستند.

جدول ۱. سرمایه‌گذاری خارجی و مقدار انباشته آن در ایران و کشورهای رقیب منطقه (به میلیون دلار)

سرمایه انباشته	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	
۲۲۴۰۵۰	۸۱۴۱	۸۰۱۱	۸۸۶۴	۱۲۱۸۲	۳۶۴۵۸	۳۹۴۵۶	۲۴۳۱۹	۱۸۲۹۳	عربستان
۱۴۵۴۷۱	۱۶۵۰۸	۱۲۱۳۴	۱۲۲۸۴	۱۲۴۱۹	۸۶۶۳	۱۹۷۶۰	۲۲۰۴۷	۲۰۱۸۵	ترکیه
۱۱۱۱۳۹	۱۰۹۷۵	۱۰۸۲۳	۹۴۹۱	۹۶۰۲	۴۰۰۳	۱۳۷۲۴	۱۴۱۸۷	۱۲۸۰۶	امارات
۹۴۲۶۶	۶۸۸۵	۴۶۱۲	۴۲۵۶	۶۰۳۱	۶۷۱۱	۹۴۹۵	۱۱۵۷۸	۱۰۰۴۳	مصر
۵۸۶۰۷	۲۳۴۱	۲۹۰۶	۲۷۰۰	۳۱۵۸	۴۳۷۸	۴۰۰۲	۳۳۷۶	۳۱۳۲	لبنان
۴۸۶۹۵	۳۱۶۲	۳۵۶۱	۳۲۹۸	۲۸۳۶	۱۹۵۲	۲۴۸۷	۲۸۰۵	۲۴۴۹	مراکش
۴۵۰۹۶	۲۰۵۰	۲۱۰۵	۳۰۵۰	۴۶۶۱	۲۹۸۳	۱۹۸۰	۲۰۱۷	۲۳۱۷	ایران

منبع: UNCTAD2016a و UNCTAD, 2016b

پیشینه‌شناسی تحقیق

از منظر مولفه‌های راهبردی، تحقیقات مختلفی در جنبه‌های گوناگون سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده‌است. برخی از تحقیقات به مبانی سرمایه‌گذاری خارجی و برخی نیز به آسیب‌شناسی و آثار بیرونی آن پرداخته‌اند. در مقاله‌ای که توسط اسکاپ^۱ منتشر شده انواع نظریه‌های مربوط به انجام سرمایه‌گذاری خارجی را در دو گروه نظریه‌های مبتنی بر بازار کامل و نظریه‌های بازار ناقص مورد بررسی قرار داده‌اند. (نایاک و همکاران، ۲۰۱۴) یکی از دیدگاه‌های مطرح در تحقیقات انجام شده نقش مهاجرین به عنوان تسهیل‌گر در انتقال سرمایه خارجی به موطن اصلی است. مهاجرین بر اساس عملکرد شبکه قومی و انگیزه خدمت به سرزمین خود قادرند به عنوان یک عامل اولیه و مقوم، ارتباط بین سرمایه‌گذاران و موطن اصلی خود را برقرار کرده و به عنوان پلی بین اقتصاد کشور مبدا و کشور میزبان ایفای نقش کنند (انور و همکاران، ۲۰۱۳) (آمندولاجین و همکاران، ۲۰۱۲). برخی از تحقیقات به بررسی اثر حوزه سیاست بر جریان سرمایه خارجی پرداخته‌اند. به عنوان مثال (قامت، ۱۳۹۰) به حوزه دیپلماسی و سیاست خارجی کشور و اثرات آن در جذب سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته و به این نتیجه رسیده است که بین روابط دیپلماتیک و میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور رابطه مستقیم وجود داشته است. گروهی دیگر از تحقیقات نظیر (جانی، ۱۳۸۸) به

بحث موانع سرمایه‌گذاری خارجی در کشور پرداخته‌اند و از موانعی مانند نبود قوانین و مقررات کافی در حمایت از جذب سرمایه‌گذاری خارجی، کندی در تهیه و اجرای آیین‌نامه‌های اجرایی حمایت از جذب سرمایه‌گذاری خارجی، شرایط اجتماعی نامناسب و وجود بدبینی نسبت به سرمایه‌گذار و ضعف نظام نظارت و کنترل بخش خصوصی یاد کرده‌اند. در برخی تحقیقات دیگر به موضوع امنیت سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته شده و به این جمع‌بندی رسیده‌اند که بین امنیت سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی و حجم سرمایه‌گذاری رابطه معنی‌داری وجود دارد (مظفری، ۱۳۹۰). در تحقیق دیگری که نتیجه آن مفید به نظر می‌رسد می‌بهر دسای و دیگران (۲۰۰۵) تأثیر میزان سرمایه‌گذاری داخلی بر مقدار سرمایه‌گذاری خارجی را ارزیابی کرده و به این نتیجه رسیدند که هرچه تمایل سرمایه‌گذاران داخلی به سرمایه‌گذاری در کشور خود بیشتر باشد، متقابلاً سرمایه‌گذاران خارجی نیز از خود رغبت بیشتری نشان می‌دهند.

روش‌شناسی تحقیق

رویکرد این تحقیق کیفی است و برحسب ضرورت از روش‌های تحلیل محتوای کیفی و روش داده‌بنیاد بهره‌گیری شده است. در مرحله اول به منظور یافتن مفاهیم و مولفه‌های اساسی سرمایه‌گذاری خارجی در داده‌های مورد رجوع تحقیق از تحلیل محتوای کیفی بهره‌گیری شد و با شناسایی مفاهیم در این مرحله ۵۰۱ مورد از گزاره‌های اساسی مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی در منابع شناسایی شده و پس از سازماندهی، کدگذاری شدند. که نمونه‌ای از این کدگذاری‌ها در شکل‌های یک تا سه و جداول ۴ تا ۸ آورده شده است. در مرحله بعدی برای انجام کدگذاری‌های محوری و گزینشی به منظور تعیین اهم مضامین و مولفه‌های راهبردی در امور سرمایه‌گذاری خارجی از روش داده‌بنیاد بهره‌گیری شده است. پژوهش حاضر از این جهت که برای توسعه ادبیات راهبردی حوزه مورد مطالعه صورت پذیرفته و محصول آن برای بهبود وضعیت در حوزه مدیریت راهبردی و اداره امور سرمایه‌گذاری خارجی به کار گرفته می‌شود از نوع توسعه‌ای و به جهت تولید ادبیات علمی در حوزه مذکور بنیادی نیز محسوب می‌شود.

جامعه آماری تحقیق و چگونگی نمونه‌گیری

به طور کلی جامعه آماری بر اساس مسئله، سؤالات و اهداف تحقیق مشخص و تعیین می‌شود. به لحاظ نظری مطمئن‌ترین راه برای پاسخ‌گویی به مسئله تحقیق آن است که جامعه آماری به شکل تمام شمار مورد واکاوی و تحلیل قرار گیرد. در این تحقیق با توجه به هدف و مسئله تحقیق، کلیه اسناد و مدارک منتشر شده و قابل دسترسی از فرمایشات حضرت امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) و حضرت

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تا زمان انجام تحلیل‌های این تحقیق به شکل تمام شمار مورد بررسی و واکاوی قرار گرفت. همچنین علاوه بر متن قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، کلیه تفاسیر انجام شده از سوی شورای نگهبان و متن «مشروح مذاکرات مجلس خبرگان قانون اساسی سال ۱۳۵۸» و «مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸» نیز به شکل تمام شمار مورد بررسی و واکاوی قرار گرفت. در حوزه سیاست‌های کلی نظام نیز ۱۴ مورد از این سیاست‌ها که به امور سرمایه‌گذاری خارجی مربوط می‌شد به شکل تمام شمار مورد واکاوی و تحلیل قرار گرفتند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این تحقیق به منظور تحلیل داده‌های ورودی از دو روش تحلیل محتوای کیفی و روش داده‌بنیاد بهره‌گیری شده است. تحلیل محتوا روشی کاملاً علمی و به معنای تحلیل دقیق پیام‌های ارتباطی است (اکبری، ۱۳۹۲) و تکنیکی پژوهشی است که به منظور استنباط تکرارپذیر و معتبر از مفاهیم و داده‌های متون به کار می‌رود (کرپیندورف، ۱۳۷۸). در این روش، پژوهشی به منظور توصیف عینی و سیستماتیک محتوای پیام از طریق قراردادن مفاهیم و محتوای ارتباطات براساس قواعد در مقوله‌های خاص، و تحلیل روابط بین مقوله‌ها انجام می‌شود (رایف و دیگران، ۱۳۸۱).

با عنایت به گسترش استفاده از روش‌های تحقیق کیفی در بین محققان حوزه علوم انسانی و از آنجا که در فرایند پژوهش، حجم زیادی از داده‌ها و اطلاعات نظیر مفاهیم، مضامین، مقولات و مؤلفه‌ها به وجود می‌آید، معمولاً محققان در سازمان‌دهی و تحلیل این داده‌ها چه از نظر مدت‌زمان و چه از نظر حجم پردازش با مشکل جدی روبرو هستند. گروهی از نرم‌افزارها تحت عنوان کلی «تحلیل داده‌های کیفی»^۱ در حوزه تحقیقات کیفی، وجود دارند که به پژوهشگران این حوزه در سازمان‌دهی و تحلیل داده‌های تحقیق کمک می‌کنند تا از قابلیت رایانه‌های شخصی نظیر حجم پردازش و سرعت بسیار بالا بهره‌گیری نمایند. مکس کیودا یک نمونه کامل و پیشرو از این نرم‌افزارها است که ضمن پشتیبانی کامل از زبان فارسی، برای تجزیه و تحلیل کمی و کیفی انواع داده‌های متنی، صوتی و تصویری و نیز برای ایجاد نظریه‌های مختلف نظیر داده‌بنیاد مفید می‌باشد. در این تحقیق برای انجام تحلیل‌های محتوای کیفی و داده‌بنیاد که به منظور کدگذاری باز مفاهیم، مقوله‌بندی کدها و مفاهیم و در نهایت تعیین اهم مضامین در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده‌از نرم‌افزار مکس کیودا استفاده شده است.

¹ Qualitative Data Analysis (QDA)

رویکرد کلی در روش داده‌بنیاد استفاده شده در این پژوهش استقرایی است به این معنا که تحلیل از کدگذاری باز کوچک‌ترین و جزئی‌ترین مفاهیم در داده‌های تحقیق آغاز شده و با گرد هم آوردن مفاهیم مرتبط و اتصال منطقی آن‌ها در کدگذاری محوری، لایه بالاتر که حاوی گزاره‌ها و مفاهیم جدید کمتری است شکل می‌گیرد. با تکرار عمل ادغام گزاره‌ها طی مرحله کدگذاری گزینشی، علاوه بر اینکه به مفاهیم بدیعی دست می‌یابیم تعداد آن‌ها باز هم کاهش یافته و نتیجه کار به سمت گزاره‌هایی سوق می‌یابد که به لحاظ تعداد محدود ولی از نظر معنا و مفهوم گسترده و غنی هستند. برای پیاده‌سازی این منطق در تحقیق ابتدا مستندات ورودی تحقیق مورد بررسی دقیق قرار گرفته و بر اساس محورهای ذکر شده در جدول دو، گزاره‌های مرتبط با امور سرمایه‌گذاری خارجی انتخاب و پس از اصلاح فرمت به نرم افزار منتقل شدند. در مرحله بعدی که حساس‌ترین و پیچیده‌ترین بخش تحقیق است مفاهیم پایه تعیین و عمل کدگذاری باز بر روی آن‌ها انجام گردید. در پایان تحقیق به منظور تدوین مدل‌های ارتباطی مولفه و مضامین راهبردی سرمایه‌گذاری خارجی با بهره‌گیری از روش مدل‌سازی موجود در نرم افزار مکس کیودا^۱ مؤلفه‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ابعاد ۹ گانه الگو استخراج و تدوین گردید و نمودارهای درختی برای هر کدام از مضامین استخراج شده ترسیم شد (شکل‌های ۴ تا ۱۲).

فرایند کدگذاری مستندات در نرم‌افزار

عمل کدگذاری^۲ که با محوریت محقق انجام می‌پذیرد، مهم‌ترین و وقت‌گیرترین بخش تحلیل محتوای کیفی محسوب می‌شود. در این بخش از فرایند، محقق شخصاً تعیین عبارات و کلیدواژه‌ها و الصاق کدها و توصیف‌گرها^۳ را بر عهده می‌گیرد و نقش رایانه و نرم‌افزار صرفاً در حد ابزاری است برای تسهیل و تسریع فرایند کدگذاری. عمل کدگذاری و مدیریت قطعات کد شده^۴ و دسته‌بندی و سازمان‌دهی کدها در بخشی از نرم‌افزار به نام سامانه کد^۵، نقش محوری را در تحلیل محتوای کیفی توسط نرم‌افزار بازی می‌کند. در نرم‌افزار مکس کیودا، تعداد کدها نامحدود بوده و ساختار سلسله‌مراتبی کدها قادر است تا ۱۰ لایه گسترش پیدا کند. حسب ضرورت، هر قطعه از یک مستند

¹ Maxqda

² Coding

^۳ مموها (Memos)، برداشت شخصی محقق در مورد بخش یا بخش‌هایی از داده‌های پژوهش است که در هر مرحله از کدگذاری توسط محقق به صورت ضمیمه کدها قابل ثبت است.

⁴ Code segment

⁵ Code system

می‌تواند به هر تعداد که محقق لازم بداند کد شود. همچنین قطعات کد می‌توانند نسبت به هم تداخل و هم‌پوشانی داشته باشند (وربی، ۲۰۱۷: ۱۰۸).



شکل ۱. نمونه کدگذاری در پنجره مرورگر مستندات (منبع: یافته‌های تحقیق)

سامانه مستندات بخشی از محیط کاربری نرم‌افزار است که به محقق اجازه می‌دهد مستندات مورد استفاده را برای کدگذاری و تحلیل، به شکل ساخت‌یافته و منظم مدیریت و نمایش دهد. (شکل ۲) در این سامانه، گروه‌های مستندات، نام اسناد مورد استفاده در تحلیل و تعداد کدهای هر گروه و هر سند به تفکیک نمایش داده می‌شود.

The screenshot shows a 'Document System' window with a tree view of documents. The right side of the window displays a table of code counts for each document:

501	بیامها و بیانات امام خامنه ای	172
172	متن اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای حضرت امام خامنه ای 950223	172
47	بیامها و بیانات امام خمینی	47
47	متن اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای حضرت امام خمینی 930720	47
30	قانون اساسی	30
30	بررسی و تفسیر اصول 3، 43، 77، 81، 125، 139، 152 و 153	30
20	چشم انداز 1404	20
20	سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران	20
232	سیاست های کلی نظام	232
232	سیاست های کلی نظام مرتبط با سرمایه گذاری خارجی شامل 14 مورد	232
0	Sets	0

شکل ۲. سامانه مستندات مضامین و مؤلفه‌های راهبردی ج.ا.ا. در سرمایه‌گذاری خارجی

سامانه کد

کلیه اسناد موجود در سامانه اسناد با دقت مورد واکاوی قرار گرفت و کدگذاری شد که حاصل آن منتهی به ایجاد 501 کد و قطعه کد گردید.

در شکل ۳ بخشی از سامانه کد مربوط به این پژوهش نمایش داده شده است. در سمت چپ این سامانه، ساختار درختی کدها و زیرکدها و در سمت راست، تعداد قطعات کد شده نمایش داده شده است.

Code System	501
اهداف کیفی و کمی سرمایه گذاری خارجی	99
دکترین نظام ح ۱۱ در سرمایه گذاری خارجی	84
سیاست های اجرایی نظام ح ۱۱ در سرمایه گذاری خارجی	46
برنامه های جامع و بلند مدت س گ خ	50
سازماندهی سرمایه خارجی در شکوفایی ظرفیتهای کشور	58
چارچوب های هدایت سرمایه گذاری خارجی	40
چارچوب های هماهنگی در امور سرمایه گذاری خارجی	38
اجرا و پیاده سازی راهبردها و برنامه ها	32
کنترل و نظارت راهبردی بر امور سرمایه گذاری خارجی	54
Sets	0

شکل ۳. سامانه کد مضامین و مؤلفه‌های راهبردی سرمایه‌گذاری خارجی

مفهوم‌شناسی متغیرهای راهبردی

در تحقیقات راهبردی شناخت و تعیین دقیق محورها و متغیرهای راهبردی از اقدامات اولیه و اساسی محسوب می‌شود. به طور کلی مدل‌های مدیریت راهبردی می‌توانند در چهار لایه یا سطح اساسی مورد بررسی قرار گیرند که از بالا به پایین عبارت‌اند از: ارکان جهت‌ساز، لایه برنامه‌ریزی، لایه پیاده‌سازی و لایه نظارت و کنترل راهبردی. بر این اساس مطالعاتی اولیه در خصوص شناخت محورهای راهبردی در لایه‌های مذکور انجام شد که نهایتاً به انتخاب ۹ محور راهبردی منجر گردید که به ترتیب عبارت‌اند از: دکترین، هدف‌گذاری و سیاست‌گذاری در لایه ارکان جهت‌ساز؛ برنامه‌ریزی راهبردی در لایه برنامه‌ریزی؛ سازمان‌دهی، هدایت، هماهنگی و اجرا، در لایه پیاده‌سازی و نهایتاً نظارت و ارزیابی در لایه کنترل راهبردی. به منظور تبیین دقیق این محورها با مراجعه به منابع علمی معتبر، بیش از ۱۷۰ تعریف استخراج گردید، سپس جنبه‌های اصلی و کلیدی هرکدام از تعاریف احصاء شده و در نهایت با حذف جنبه‌های تکراری و مشابه برای رسیدن به یک تعریف عملیاتی واحد، مهم‌ترین جنبه‌ها با هم تلفیق شدند. در جدول ۲ نتایج بررسی و جمع‌بندی تعاریف محورهای ۹ گانه آورده شده‌است.

جدول ۲. جمع‌بندی تعاریف و جنبه‌های اصلی محورهای راهبردی مورد مطالعه (منبع: یافته‌های تحقیق)

دکترین	مجموعه قواعد بنیادی شامل اصول و عقاید دینی یا علمی هدایت‌کننده قدرت ملی که دستگامی از نظریات دینی، فلسفی یا سیاسی در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تشکیل دهد.
هدف‌گذاری	هدف‌گذاری مبنایی برای برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، ایجاد انگیزه و کنترل است و نتایج مورد نظر را مشخص و برای کسب نتایج ایجاد انگیزه می‌کند و از طریق تدوین شاخص‌ها، امکان ارزیابی عملکرد و پیشرفت را فراهم می‌نماید.
سیاست‌گذاری و سیاست	سامانه‌ای است از بایدها، نبایدها، قوانین، سنجه‌های تنظیم مقررات، محدوده عمل و اولویت‌گذاری‌ها. سیاست‌ها، کلان‌نگر و مبتنی بر قانون و اقتدارآمیز بوده و دارای نگاه بلند مدت بدون تعقد به زمان و بودجه هستند و نقطه مقابل قابل اخذ دارند.
برنامه‌ریزی	یک نظام تصمیم‌گیری و اتخاذ تدابیر و اقدامات هماهنگ برای آنچه در آینده انجام خواهد شد و کسی که آن را انجام خواهد داد، در راستای نیل به اهداف و آینده مطلوب و اجتناب از آینده‌های نامطلوب حرکت می‌کند. برنامه‌ریزی در سه سطح استراتژیک، تاکتیکی و عملیاتی انجام می‌شود.
هدایت	هدایت شامل شناخت و انتخاب طریق صحیح هدف و ارائه راه و روش و رهبری، راهنمایی و دلالت افراد به منظور رسانیدن آنان به مقصد است؛ و هدف از رهبری، ارتباط و ایجاد انگیزه و رغبت در زیردستان جهت دست یافتن به اهداف والا و پایداری در مسیر می‌باشد.
سازمان‌دهی	سازمان‌دهی فعالیتی ضروری، مستمر و مداوم برای نیل به هدف‌هاست و در آن، مسئولیت‌ها، اختیارات و وظایف واحدها، افراد و پست‌ها مشخص و نحوه هماهنگی و ارتباط بین آن‌ها معین می‌شود. در سازمان‌دهی هدف کلی و مأموریت اصلی در قالب هدف‌های جزئی‌تر و وظایف واحدها تجزیه و تحقق آن‌ها میسر می‌شود.
هماهنگی	هماهنگی شامل مجموعه‌ای از سازوکارهای ساختاری و رفتاری برای مرتبط ساختن اجزای سازمان و ترکیب و همسو نمودن تصمیمات، وظایف و فعالیت‌ها در راستای کسب اهداف مشترک و نائل آمدن به حداکثر مطلوبیت ممکن می‌باشد.
پیاده‌سازی و اجرا	پیاده‌سازی شامل بکارگیری تمامی ظرفیت‌ها در پیاده‌سازی راهبردها، اجرای سیاست‌های کلی و عملیاتی کردن هدف‌های کوتاه‌مدت، راهبردهای وظیفه‌ای و سیاست‌های اجرایی می‌باشد. پیاده‌سازی راهبردهای ملی نتیجه کارکرد مجموعه نظام و فرآیندها در سطوح مختلف نظام مدیریتی کشور است.
نظارت و کنترل	نظارت و کنترل، فرایند ایجاد و اجرای سازوکارها و سلسله اقداماتی است در جهت پایش، آگاهی از محیط متغیر و هدایت صحیح استراتژی و اقدامات سازمان و اطمینان یافتن از مطابقت عملکرد واقعی با برنامه و استانداردهای از قبل تعیین شده.

روایی و پایایی تحقیق

روایی ابزار اندازه‌گیری، مبین میزان صحت سنجش ابزار اندازه‌گیری است و پایایی روش‌ها و فرایندها نیز به معنی رسیدن به نتایج مشابه با بکارگیری معیارهای تکراری با ابزار یکسان می‌باشد. در خصوص واژگانی نظیر روایی و پایایی، دسته‌ای از پژوهشگران بر این باورند که این ابزارها در روش‌های پژوهش کمی موضوعیت پیدا می‌کنند و از آنجا که پژوهش‌های کیفی دارای مفهومی متفاوت هستند، لزومی به بررسی و واکاوی این مفاهیم دیده نمی‌شود. در مقابل نیز دسته‌ای دیگر به تناسب روش‌های کیفی، تعاریف و تعبیری متفاوت از مفاهیم اعتبار و روایی مطرح می‌کنند (فقیهی و همکاران، ۱۳۸۴). در پژوهش‌های کیفی مراد از واژه اعتبار، مفاهیمی همچون باورپذیری، وثوق‌پذیری و اعتماد به نتایج می‌باشد. در خصوص این تحقیق، مطالعات دقیق پیرامون تعاریف و مؤلفه‌های هرکدام از مضامین ۹ گانه تحقیق، اقدام اولیه‌ای بود که برای افزایش پایایی انجام شد. تعریف و شناخت دقیق هرکدام از مضامین راهبردی به همراه مؤلفه‌ها و ویژگی‌های مربوطه باعث جلوگیری از قضاوت‌های محقق-محور در تشخیص مفاهیم داده‌های ورودی و نسبت دادن آن‌ها به مؤلفه‌ها و مضامین تحقیق می‌شود که در مرحله کدگذاری باز ایجاد انطباق بین قطعات کد شده با مؤلفه‌های مضامین ۹ گانه نقش اساسی در پایایی تحقیق داشته و باعث می‌شود بیشترین انطباق بین قطعات کد شده با مؤلفه‌های مضامین ۹ گانه ایجاد شود. برای افزایش هر چه بیشتر قابلیت اعتماد تحقیق در فرایند تحقیق، دو شیوه کدگذاری مجدد متون توسط همان محقق یا محققان با فاصله زمانی مناسب و کدگذاری مجدد متون توسط محققان دیگر پیشنهاد شده است که در این تحقیق، از روش کدگذاری مجدد در دو بازه زمانی متفاوت توسط کدگذار بهره‌گیری شد که با عنایت به تعریف دقیق مضامین و مؤلفه‌ها، نتایج از انطباق قابل قبولی برخوردار بودند (حکمی زاده، ۱۳۹۳). در خصوص روایی تحقیق نیز، با عنایت به احتمال وجود اختلاف در متون اخذ شده از منابع مختلف، اسناد مورد استفاده در تحلیل، صرفاً از مراکز رسمی و مورد تأیید دریافت شد و در تحلیل‌ها نیز با عنایت به انجام روش‌مند تحلیل‌ها توسط نرم‌افزار، میزان روایی تحقیق متناسب با روایی و دقت نرم‌افزار در تحلیل‌های کیفی بوده است.

تجزیه و تحلیل‌ها و یافته‌های تحقیق

داده‌های توصیفی تحقیق

داده‌های مورد استناد این تحقیق شامل پنج گروه به شرح ذیل هستند که آمار توصیفی آن‌ها در جدول ۳ نمایش داده شده است.

- ۷ گفت‌مان ولایت فقیه شامل کلیه بیانات، تدابیر و احکام حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه)
- ۷ گفت‌مان ولایت فقیه، شامل کلیه بیانات، تدابیر و احکام حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
- ۷ متن قانون اساسی، مشروح مذاکرات خبرگان قانون اساسی سال ۱۳۵۸، مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی سال ۱۳۶۸ و تفاسیر مربوطه
- ۷ متن سند چشم‌انداز و پیوست‌های آن
- ۷ متن سیاست‌های کلی نظام

جدول ۳. آمار توصیفی داده‌ها و اسناد مورد بررسی

تعداد قطعه کدها	عنوان
۴۷	تعداد قطعه کدهای استخراج شده از بیانات و تدابیر حضرت امام خمینی
۱۷۳	تعداد قطعه کدهای استخراج شده از بیانات و تدابیر حضرت امام خامنه‌ای
۳۰	متن قانون اساسی، مشروح مذاکرات خبرگان قانون اساسی سال ۱۳۵۸، مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی سال ۱۳۶۸ و تفاسیر مربوطه
۲۰	متن سند چشم‌انداز و ملحقات آن
۲۳۲	متن سیاست‌های کلی نظام ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری

تحلیل محتوای کیفی و کدها و قطعه کدهای گفت‌مان ولایت فقیه

در بخش تجزیه و تحلیل‌ها برای پاسخ به سؤال تحقیق، با مراجعه به منابع مکتوب و نرم‌افزارهای معتبر حاوی نظرات و رهنمودهای حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) کلیه فرازها و عباراتی که با حوزه سرمایه‌گذاری خارجی مرتبط بودند شناسایی و یادداشت‌برداری شدند. مبنای جستجوی انجام شده، عبارات و واژه‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی نظیر سرمایه، سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری خارجی، روابط با کشورها، روابط اقتصادی و دیگر واژگانی بود که به نحوی با سرمایه‌گذاری خارجی مرتبط بوده و محقق را به فرازهای مرتبط رهنمون می‌کرد. در مرحله بعد، فرازهای به دست آمده از طریق روش‌های موجود در نرم‌افزار کدگذاری شده و به شکل یکپارچه با کمک نرم‌افزار مورد تحلیل قرار گرفتند. از آنجا که حجم کدها

و قطعه کدهای ایجادشده در این مرحله زیاد است در اینجا به عنوان نمونه، تعداد محدودی از آن‌ها در جداول ۴ و ۵ نمایش داده شده‌است.

جدول ۴. نمونه‌ای از نتایج کدگذاری نظرات و رهنمودهای حضرت امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)

ساختار کد	قطعه کد
دکترین‌محترم بودن سرمایه و مالکیت‌احترام به سرمایه و مالکیت مشروع	به مالکیت و سرمایه‌های مشروع با حدود اسلامی احترام گذارید و به ملت اطمینان دهید تا سرمایه‌ها و فعالیت‌های سازنده به کار افتند. (وصیت نامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی (ره)، صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۳۹۳)
سازمان‌دهی‌اتوسعه بخش خصوصی‌اشکست دولت بدون توسعه بخش‌های خصوصی	دولت چنانچه کراً تذکر داده‌ام بی شرکت ملت و توسعه بخش‌های خصوصی جوشیده از طبقات محروم مردم و همکاری با طبقات مختلف مردم با شکست مواجه خواهد شد. (صحیفه امام، ج ۱۹، ص ۱۵۸)
نظارت‌ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری‌اتأمین اطمینان سرمایه‌گذار	حال این است که مردم مطمئن باشند راجع به همه چیزشان؛ سرمایه‌دار راجع به سرمایه‌اش. (صحیفه امام، ج ۶، ص ۳۰۹)

جدول ۵. نمونه‌ای از نتایج کدگذاری نظرات و رهنمودهای حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

ساختار کد	قطعه کد
دکترین‌محترم بودن سرمایه و مالکیت‌ارزش و جایگاه سرمایه	سرمایه هم عدل کار است. اگر سرمایه نباشد، کار تحقق پیدا نمی‌کند؛ این‌ها دوتا بالند که تولید ملی با این دو بال حرکت می‌کند. (بیانات در اجتماع کارگران کارخانجات تولیدی داروپخش ۱۳۹۱/۲/۱۰)
دکترین‌ارعیات منافع و مصالح ملی‌ارعیات منافع ملت	اگر امکان جذب سرمایه‌های خارجی در کشور فراهم می‌شود، به معنای حقیقی کلمه منافع ملت و هویت ملی را در نظر بگیرد. (بیانات در دیدار مسئولان وزارت‌خانه‌های صنایع و بازرگانی، ۱۳۸۰/۴/۱۰)
دکترین‌احفظ استقلال اقتصادی	برای یک کشور، استقلال اقتصادی یک ضرورت حیاتی است. (خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران ۱۳۶۹/۱/۱۰)
سازمان‌دهی‌ابهره‌گیری‌ازبخش خصوصی در جذب سرمایه خارجی	محاسبه کردند که مبلغ مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری در این پنج سال، سالی حدود ۱۶۰ میلیارد دلار است. این از عهده دولت بر نمی‌آید؛ حتماً بایستی بخش خصوصی وارد شود و همکاری کند. (بیانات در دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور، ۱۳۹۰/۵/۲۶)

تحلیل محتوا کیفی و کدها و قطعه کدهای قانون اساسی نظام ج.ا.ا.

در این بخش، متن قانون اساسی، مشروح مذاکرات خبرگان قانون اساسی سال ۱۳۵۸، مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی سال ۱۳۶۸ و تفاسیری که توسط شورای نگهبان در خصوص قانون اساسی انجام گرفته، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و کلیه مفاهیم و عبارات مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی استخراج شد. سپس مفاهیم و عبارات استخراج شده، به شکل یکپارچه با کمک نرم‌افزار مورد تحلیل قرار گرفت که به علت حجیم بودن داده‌های این بخش تعداد محدودی از آن‌ها در جدول ۶ نمایش داده شده‌است.

جدول ۶. نمونه‌ای از نتایج کدگذاری قانون اساسی

قطعه کد	ساختار کد
اصل ۸۱: دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجی‌ان مطلقاً ممنوع است.	دکترین‌احفظ استقلال‌اجلوجیری از نفوذ بیگانگان بر اقتصاد ملی
اصل ۱۵۲: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است.	دکترین‌اروابط صلح‌آمیز با دول غیر محارب
اصل ۷۷: عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.	دکترین‌احفظ استقلال‌اندادن اجازه دخالت بیگانه در امور نظارت‌الزوم نظارت مجلس‌الزوم تصویب معاهدات توسط مجلس

تحلیل محتوای کیفی و کدها و قطعه کدهای سیاست‌های کلی و چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام ج.ا.ا.

در این بخش، ۱۴ مورد از سیاست‌های کلی نظام و سند چشم‌انداز مورد بررسی قرار گرفت و کلیه مفاهیم و عباراتی که با سرمایه‌گذاری خارجی مرتبط بودند فیش‌برداری و به شکل یکپارچه با کمک نرم‌افزار مورد تحلیل قرار گرفتند که به علت حجیم بودن داده‌ها، تعداد محدودی از آن‌ها نمایش داده شده‌است.

جدول ۷. نمونه‌ای از نتایج کدگذاری سیاست‌های کلی نظام مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی

کد	قطعه کد
هدف‌گذاری/افزایش جذب سرمایه‌های خارجی/جذب سرمایه‌ایرانین خارج از کشور	جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور و سرمایه‌گذاران خارجی با ایجاد انگیزه و مشوق‌های لازم
سیاست‌گذاری/ تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات	تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات (سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ۹۲/۱۱/۲۹)
هدف‌گذاری/افزایش جذب سرمایه‌های خارجی/توسعه مناطق آزاد و ویژه به‌منظور جذب سرمایه	توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به‌منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، صادرات کالا و خدمات و تأمین منابع مالی از خارج (همان)
هدایت/مدیریت سرمایه‌گذاری/سرمایه‌گذاری خارجی در بورس با حفظ ثبات و تعادل در بازارهای مالی	تنظیم فعالیت مجاز سرمایه‌گذاری خارجی در بورس اوراق بهادار به‌نحوی که ثبات و تعادل بازارهای مالی و ارزی حفظ شود. (سیاست‌های کلی نظام در امور تشویق سرمایه‌گذاری ۸۹/۱۱/۲۹)
اجرا/تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری/اولویت سرمایه‌گذاری مستقیم و بلندمدت	جذب سرمایه‌گذاری خارجی، با اولویت سرمایه‌گذاری مستقیم و بلندمدت (همان)

جدول ۸. نمونه‌ای از نتایج کدگذاری سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام

کد	قطعه کد
دکترین/رعایت منافع و مصالح ملی/رعایت اصول عزت و حکمت و مصلحت	دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت.
هدف‌گذاری/کسب جایگاه اول در منطقه/جایگاه اول علمی و فناوری	ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، . . . دست‌یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم
... جایگاه اول اقتصادی در منطقه	
... جایگاه اول علمی و فناوری	
اجرا/تکیه بر سرمایه انسانی در تولید ملی	متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.

مدل مؤلفه‌ها و شاخص‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ابعاد ۹ گانه الگو و نتایج تحلیل توسط نرم‌افزار MAXQDA

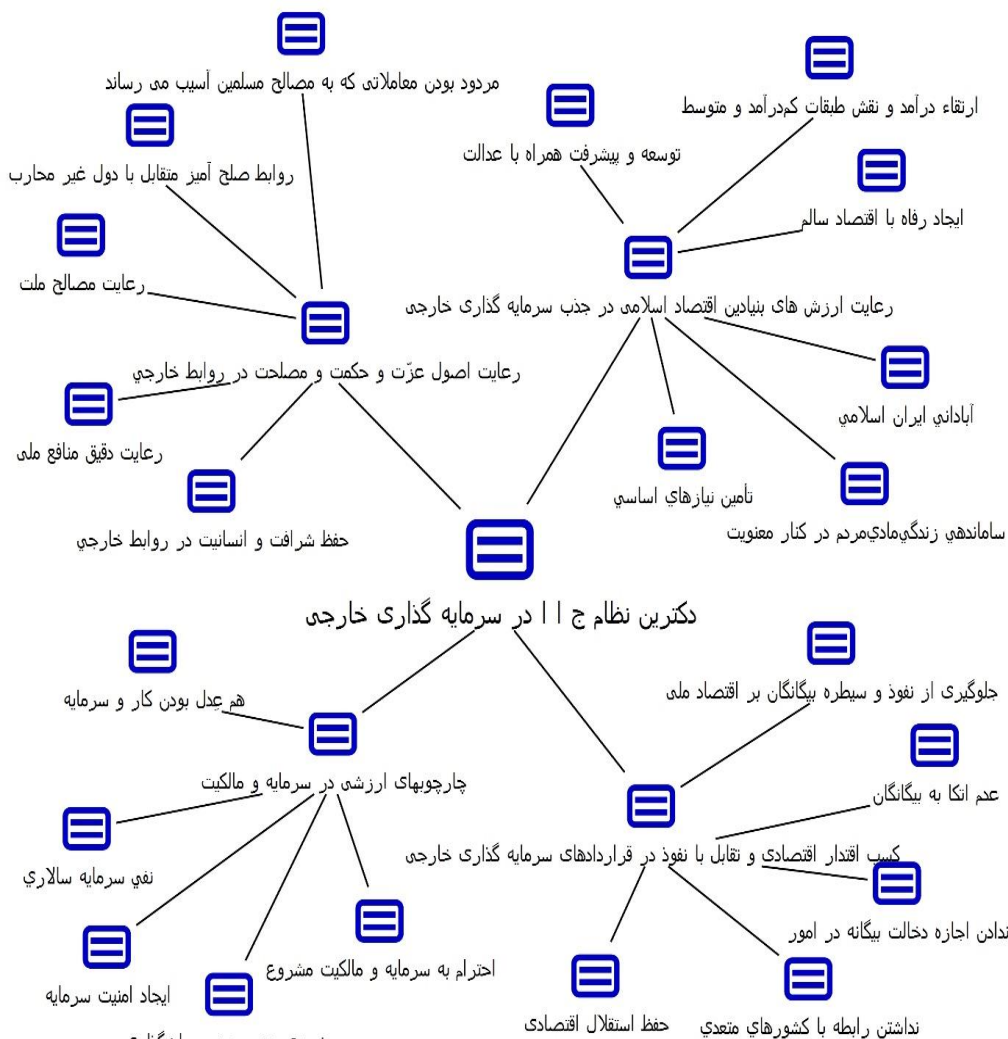
پس از بازیابی مفاهیم مرتبط در اسناد مورد بررسی و انجام فرایند کدگذاری باز که در بخش تجزیه و تحلیل‌ها تشریح گردید، مفاهیم مذکور به عنوان شاخص‌ها، زیرمؤلفه‌ها و مولفه‌های سرمایه‌گذاری خارجی شناسایی و در مقوله‌های راهبردی دسته‌بندی شدند. در ادامه با اجرای فرایند کدگذاری محوری و گزینشی کار ایجاد سلسله‌مراتب و استخراج مضامین و مولفه‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران در سرمایه‌گذاری خارجی انجام گردید. در جدول ۹، عناوین مضامین و تعداد مولفه‌ها، زیر مولفه‌ها و شاخص‌های الگوی استخراج شده به شکل خلاصه، ارائه شده است. همچنین برخی از مدل‌های گرافیکی مولفه‌ها و شاخص‌های سرمایه‌گذاری خارجی در شکل‌های ۴ الی ۷ به تفکیک مضامین راهبردی نمایش داده شده است.

جدول ۹. مضامین و تعداد مولفه‌ها، زیرمؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی استخراج شده

مضامین	تعداد مقولات	تعداد مولفه‌ها، زیرمؤلفه‌ها و شاخص‌ها
دکترین	۴	۲۵
هدف‌گذاری و اهداف	۵	۲۱
سیاست‌گذاری و سیاست	۴	۱۹
برنامه‌ریزی	۵	۲۲
هدایت	۴	۲۰
سازمان‌دهی	۶	۲۷
هماهنگی	۳	۱۲
پیاده‌سازی و اجرا	۴	۲۰
نظارت و کنترل	۵	۲۵

مدل مولفه‌ها و شاخص‌های دکترین سرمایه‌گذاری خارجی

بر اساس نتایج به دست آمده، دکترین نظام جمهوری اسلامی ایران در سرمایه‌گذاری خارجی عبارت است از: حفظ استقلال اقتصادی و سیاسی نظام ج.ا.ا. و نفی دخالت و نفوذ بیگانگان که از طریق سرمایه‌گذاری خارجی صورت می‌پذیرد و رعایت دقیق منافع ملی، اصول قانون اساسی، اصول عزت، حکمت و مصلحت توأم با ایجاد آبادانی، رفاه و رفع محرومیت در کشور. جزئیات مدل مطلوب دکترین شامل چهار مولفه و ۲۱ زیرمولفه و شاخص در شکل ۴ نمایش داده شده‌است.

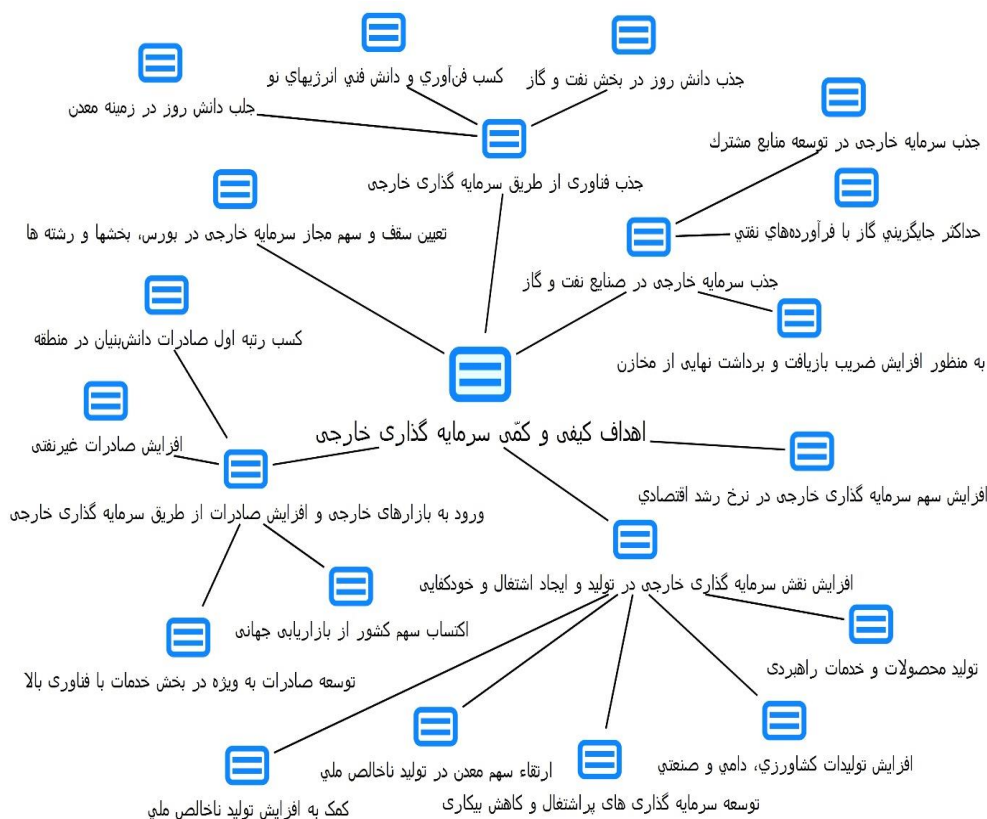


شکل ۴. مدل دکترین سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس گفت‌وگو با ولایت فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های کلی و

چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام ج.ا.ا. (منبع: یافته‌های تحقیق)

مدل مولفه‌ها و شاخص‌های هدفگذاری و اهداف سرمایه‌گذاری خارجی

بر اساس نتایج، مدل مطلوب در اهداف سرمایه‌گذاری خارجی از شش مولفه تشکیل شده است: دسترسی به بازارهای خارجی و افزایش صادرات از طریق سرمایه‌گذاری خارجی، جذب فناوری از طریق سرمایه‌گذاری خارجی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تامین مالی طرح‌ها در صنایع نفت، افزایش نقش سرمایه‌گذاری خارجی در تولید، ایجاد اشتغال و خودکفایی و افزایش سهم سرمایه‌گذاری خارجی در نرخ رشد اقتصادی. چنانچه ملاحظه می‌شود توسعه صادرات، جذب فناوری، ایجاد رشد اقتصادی و اشتغال به موازات تامین مالی از اهداف اساسی سرمایه‌گذاری خارجی در مدل مطلوب می‌باشد که به همراه جزئیات و شاخص‌های مربوطه در شکل ۵ نمایش داده شده‌است.

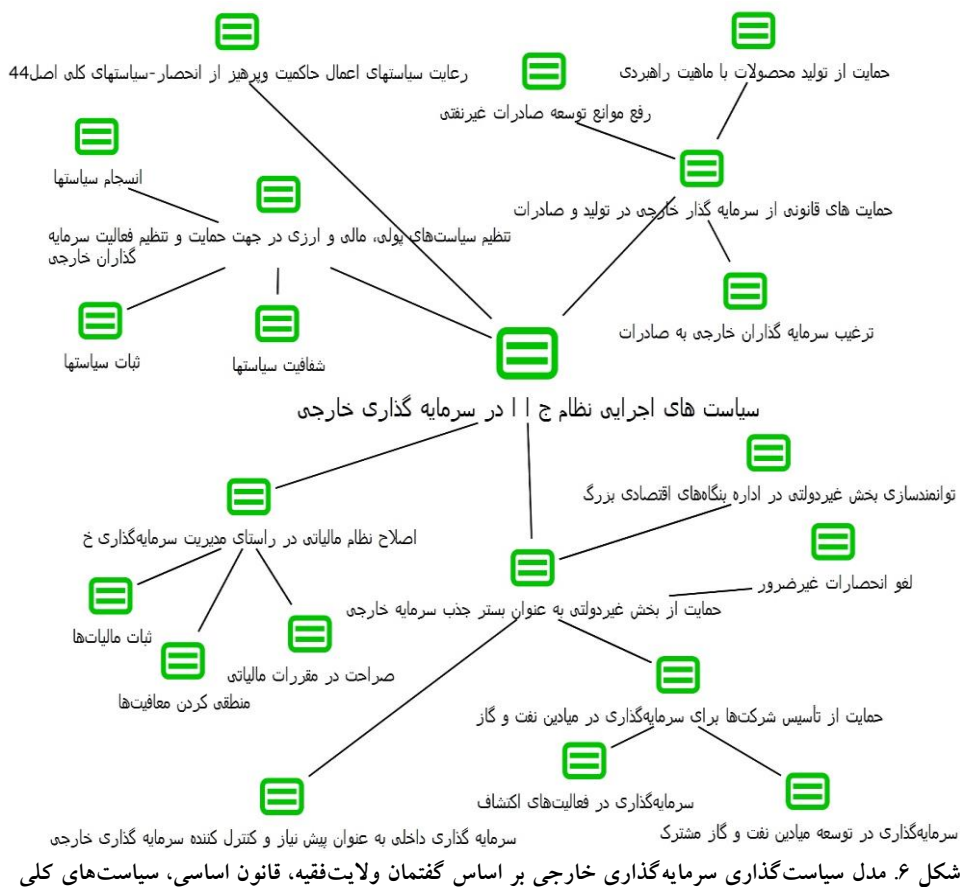


شکل ۵. مدل هدف‌گذاری سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های کلی و

چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام ج.ا.ا. (منبع: یافته‌های تحقیق)

مدل مولفه‌ها و شاخص‌های سیاستگذاری و سیاست‌های سرمایه‌گذاری خارجی

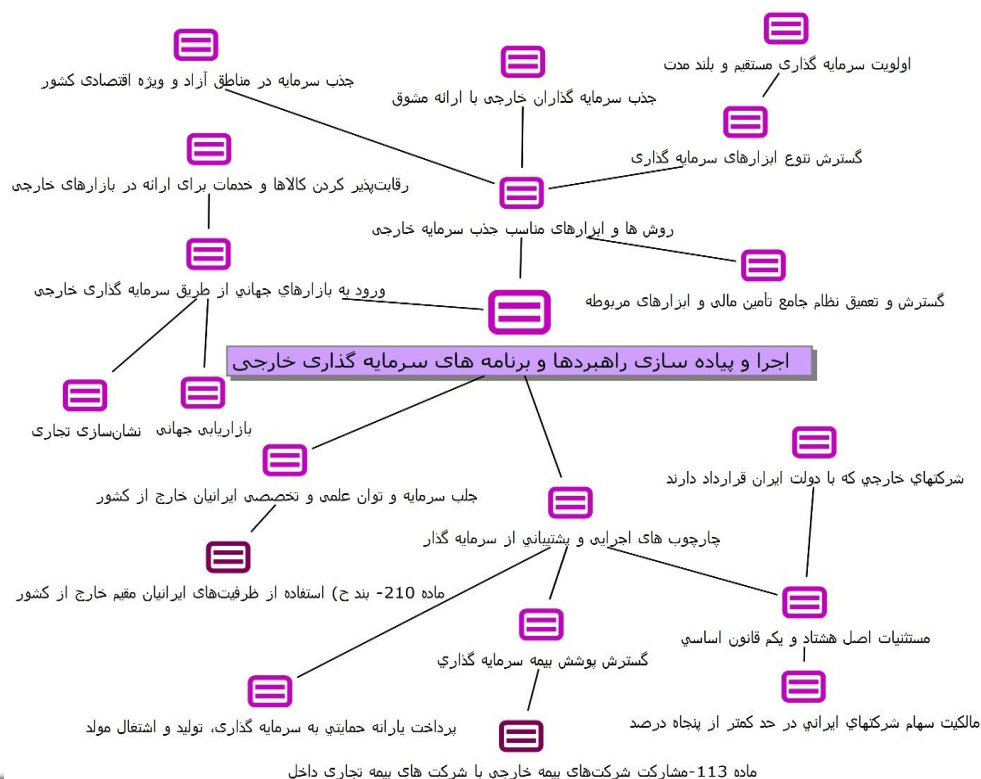
بر اساس نتایج به دست آمده مولفه‌های مدل مطلوب سیاست‌های سرمایه‌گذاری خارجی عبارت‌اند از: ایجاد حمایت‌های قانونی از سرمایه‌گذار خارجی در تولید و صادرات، حمایت از بخش غیر دولتی به عنوان بستر جذب سرمایه خارجی، تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی در جهت حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی و اصلاح نظام مالیاتی در جهت تقویت سرمایه‌گذاری خارجی. رویکرد اصلی سیاست‌های حوزه سرمایه‌گذاری خارجی در راستای حمایت‌های قانونی از بخش غیر دولتی به منظور جذب سرمایه‌گذاران خارجی به منظور ارتقای توان تولید صادرات‌محور می‌باشد که در قالب بسته‌های سیاستی در حوزه‌های مقرراتی، مالیاتی، ارزی و پولی قابل ارائه می‌باشند. جزئیات شاخص‌های مدل مطلوب سیاست‌های سرمایه‌گذاری خارجی در شکل ۶ نمایش داده شده است.



شکل ۶. مدل سیاست‌گذاری سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس گفت‌وگوهای ولایت فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های کلی و چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام ج.ا.ا. (منبع: یافته‌های تحقیق)

مدل مولفه‌ها و شاخص‌های اجرا و پیاده‌سازی سرمایه‌گذاری خارجی

بر اساس نتایج به دست آمده، مدل مطلوب در اجرا و پیاده‌سازی سرمایه‌گذاری خارجی از چهار مولفه تشکیل شده است: بهره‌گیری از روش‌ها و ابزارهای مناسب جذب سرمایه خارجی (سرمایه‌گذاری مستقیم)، ورود به بازارهای جهانی از طریق سرمایه‌گذاری خارجی، ایجاد و تقویت ساز و کارهای اثربخش اجرایی و پشتیبانی از سرمایه‌گذاران خارجی و اولویت جذب سرمایه و توان علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور. در محور راهبردی پیاده‌سازی، تمرکز اصلی بر اجرای هر چه مناسب‌تر راهبردها و جذب بهینه سرمایه‌گذاری خارجی است. در این راستا تلاش برای افزایش سهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، افزایش جذب سرمایه ایرانیان مقیم خارج و استفاده از ظرفیت مناطق آزاد و ویژه به عنوان تعدادی از شاخص‌های جذب مطرح می‌باشند. در شکل ۷ جزئیات مدل مطلوب پیاده‌سازی سرمایه‌گذاری خارجی شامل مولفه‌ها و ۱۶ شاخص مربوطه نمایش داده شده است.



شکل ۷. مدل پیاده‌سازی و اجرا سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی، سیاست‌های

کلی و چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام ج.ا.ا. (منبع: یافته‌های تحقیق)

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهاد

مدل مطلوب محورهای راهبردی جمهوری اسلامی ایران در اداره امور سرمایه‌گذاری خارجی که با استناد به گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی، سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام استخراج شده در شکل‌های ۴ تا ۷ ارائه شده است. تفکیک مولفه‌های راهبردی سرمایه‌گذاری خارجی در قالب محورهای نه‌گانه ضمن بالا بردن دقت تعیین مولفه‌های راهبردی باعث می‌گردد تا وظایف و تکالیف مدیران راهبردی در هر کدام از لایه‌ها و بخش‌های مربوطه به خوبی روشن شده و مدیریت امور در راستای کسب نتایج مطلوب با دقت بیشتری انجام پذیرد.

نتایج کسب شده در تحقیق، موید توجه ارکان نظام در امر سرمایه‌گذاری خارجی به مواردی نظیر: توجه به انتقال فناوری در قراردادهای بکارگیری بخش خصوصی در فرایند جذب و بکارگیری سرمایه خارجی، حمایت از سرمایه‌گذاری و پیش‌نیاز بودن سرمایه‌گذاری داخلی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، مبارزه با فساد و ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، تقویت ارتباطات با خارجی‌ها بر اساس اصل احترام متقابل، پیشرفت توأم با عدالت و شفاف‌سازی مقررات، بهره‌گیری از معادن و جایگزینی آن با نفت و پرهیز از به کارگیری سرمایه خارجی در صنایع غیرمفید و حفظ استقلال کشور و پرهیز از قرارداد با سرمایه‌گذاران استعمارگر می‌باشد.

یکی از مباحثی که در تحلیل‌های انجام شده نقش پررنگ‌تری از خود نشان داده، مبحث گسترش بازارهای صادراتی و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی به منظور صادرات بوده است. به عنوان نمونه در بندهای ۲، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۴ و ۱۵ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی بر موضوعاتی نظیر افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه؛ حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم؛ تشویق سرمایه‌گذاری خارجی به منظور صادرات؛ برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی و شکل‌دهی بازارهای جدید، ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف؛ توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات؛ مقابله با ضربه‌پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق افزایش صادرات گاز، برق، فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی، تاکید شده است که همگی نشان از اهمیت موضوع توسعه صادرات غیر نفتی دارند. نقش مهم دیگری که صادرات غیر نفتی بر عهده دارد ایجاد اقتدار اقتصادی و به تبع آن اقتدار ملی است. مقام معظم رهبری در این خصوص بیان

می‌دارند که حضور تأثیرگذار در بازارهای اقتصادی دنیا و تقویت پول ملی و به تبع آن ثروتمند شدن کشور باعث اقتدار اقتصادی و اقتدار ملی در روابط بین‌الملل و تقویت جایگاه کشور در معادلات اقتصادی دنیا و مبادلات جهانی خواهد شد.

بر اساس نتایج به دست آمده یکی دیگر از مقوله‌های پراهمیت در مسیر حل مشکلات اقتصادی در چارچوب اداره امور سرمایه‌گذاری خارجی، حضور و مشارکت بخش غیردولتی به عنوان شریک داخلی، میزبان و جاذب دانش فنی و مدیریتی شریک خارجی می‌باشد. بر اساس تعریفی که مقام معظم رهبری از درون‌زایی و برون‌گرایی اقتصاد ارائه داده‌اند، اصلی‌ترین شاخص درون‌زایی اقتصاد، اتکا به امکانات و بهره‌گیری از ظرفیت‌های کشور است و اصلی‌ترین شاخص در برون‌گرایی اقتصاد نیز تعامل قدرتمند با کشورها و اقتصادهای جهانی و عدم محدود و محصور کردن آن است (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱/۱/۱۳۹۳). همچنین تاکید معظم‌له بر مردم‌بنیاد بودن و سپردن فعالیت‌های اقتصادی به مردم و پرداختن دولت به مسئولیت برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، ظرفیت‌سازی، هدایت و آماده‌سازی شرایط است (همان). بخش دولتی به دلیل داشتن اینرسی زیاد و بوروکراسی مزاحم نمی‌تواند به عنوان شریک و میزبان خوبی برای سرمایه‌گذاران خارجی محسوب شود. در بند ۲ و ۱۱ سیاست‌های کلی نظام در امر تشویق سرمایه‌گذاری بر تقویت و حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی در فعالیت‌های اقتصادی کشور و توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی بر ایفای فعالیت‌های گسترده و اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ تاکید شده‌است. در همین راستا و بر اساس سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، سرمایه‌گذاری و مالکیت در زمینه‌های ذکر شده در صدر اصل ۴۴ قانون اساسی نظیر: صنایع بزرگ و مادر، معادن بزرگ، فعالیت‌های بازرگانی خارجی، بیمه، تولید و صادرات برق، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن برای بنگاه‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش‌های تعاونی و خصوصی مجاز شمرده شده است که خود ظرفیت بزرگی در تقویت سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی می‌باشد. البته باید توجه داشت که عملاً استفاده از برخی مزایای سرمایه‌گذاری خارجی نظیر انتقال فناوری و انتقال مهارت‌ها و تجارب مدیریتی بدون بهره‌گیری از شریک بومی به عنوان بستر جذب و رسوب دانش عملی نخواهد بود. لذا مناسب است در طی فرایند شناسایی و جذب سرمایه‌گذار خارجی، نمایندگان منتخب بخش خصوصی حضور و مشارکت داشته و از ابتدا نقش خود را بر عهده گیرند که در این صورت می‌توان انتظار داشت با ورود جدی بخش خصوصی به عنوان شریک و مکمل سرمایه‌گذار خارجی، شاهد تحولی چشمگیر در توسعه و کارآمدی حوزه سرمایه‌گذاری خارجی باشیم.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی:

- امام خمینی (ره)، *صحیفه امام*، جلد‌های ۶، ۱۲، ۱۹، ۲۱، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام (ره).
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، سید علی، *فرمایشات، تقریرات، احکام و تدابیر*، نرم‌افزار حدیث ولایت، موسسه فرهنگی انقلاب اسلامی، حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای «مدظله‌العالی»
- اکبری، احمد (۱۳۹۲)، *مقدمه‌ای بر تحلیل محتوا*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشمر.
- جانی، مهدی (۱۳۸۸)، *موانع سرمایه‌گذاری خارجی*، سازمان امور اقتصادی و دارایی.
- حکمی زاده، فرشاد (۱۳۹۳)، الگوی تدوین شبکه معنایی شناسایی چالش‌های فناوری اطلاعات با روش تحلیل محتوای کیفی، *اولین کنفرانس ملی چالش‌های مدیریت فناوری اطلاعات در سازمان‌ها و صنایع*.
- سازمان بورس و اوراق بهادار، *آموزه‌های تجربی جذب گونه‌های سرمایه خارجی در کشورهای جهان*.
- *سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه‌ی ششم توسعه* (۹۴/۴/۹)
- *سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی* (۹۲/۱۱/۲۹)
- *سیاست‌های کلی ابلاغی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه‌ایرانی*
- *سیاست‌های کلی ابلاغی نظام در امور «تشویق سرمایه‌گذاری»* (۸۹/۱۱/۲۹)
- *سیاست‌های کلی ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی* (۸۴/۰۳/۲)
- *سیاست‌های کلی ابلاغی بخش معدن* (۷۹/۱۲/۲۰)
- *سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی*
- سایت رسمی پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی: <http://farsi.khamenei.ir/>
- کرپیندورف، کلوس (۱۳۷۸)، *تحلیل محتوا*، هوشنگ نایب، تهران، انتشارات روش.
- رایف، دانیل؛ لیزی، استفن؛ جی فیکو، فریدریک (۱۳۹۱): *تحلیل پیام‌های رسانه‌ای*، ترجمه مهدخت بروجردی علوی، تهران، نشر سروش، چ چهارم.
- علیشیری، بهروز، شمس عراقی، شراگیم (۱۳۹۲)، *تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری خارجی: مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها*، *فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی*، جلد ۱ شماره ۲، ۸۴-۴۳
- فقیهی، ابوالحسن و محسن علیزاده (۱۳۸۴)، *روایی در تحقیقات کیفی، فرهنگ مدیریت*، ش ۹، ص ۵-۲۰.
- *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*.
- *قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی*، مصوب سال ۱۳۸۱.
- قامت، جعفر (۱۳۹۰)، *بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و اثرات آن در جذب سرمایه‌گذاری خارجی*، *دانشنامه بهار*، شماره ۸۰، صص ۲۰۶-۱۶۷.

- مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع (۱۳۸۴)، چالش‌های ایران در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، *گزارش راهبردی*، مجمع تشخیص مصلحت، مرکز تحقیقات استراتژیک، معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی / گروه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، نفیسه درویش.
- مزینی، امیرحسین و مرادحاصل، نیلوفر (۱۳۸۷)، بازشناسی عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، *مجله پژوهشنامه اقتصادی*، شماره هفتم، صص ۳۳-۱۵.
- مظفری خامنه، فرشید (۱۳۹۰)، *امنیت سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی*، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- سایت سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران:

<http://www.oietai.ir/fa/investmentlicensing/investmentrules>

ج) منابع انگلیسی:

- Amendolagine, V, A. Boly and N. Caniglio (2012). "FDI and local linkages in developing countries: Evidence from sub-Saharan Africa", Development Policy, *Statistics and Research Branch Working Paper* No. 7/2012. UNIDO, Vienna.
- Anwar, I. and M. Mughal (2013). "The role of Diaspora in Attracting Indian OFDI", *International Journal of Social Science*, vol. 40, No. 11.
- Chaudhuri, Sarbajit, Mukhopadhyay, Ujjaini, (2014), *Foreign Direct Investment in Developing Countries, A Theoretical Evaluation*, Springer, 2014.
- Czinkota, Michael R, Ronkainen, Ilkka A, and Moffett Michael H. (2015), *Fundamentals of International Business*, New York: Wessex.
- Mihir A. Desai & C. Fritz Foley & James R. Hines, (May 2005). "Foreign Direct Investment and the Domestic Capital Stock," *American Economic Review*, American Economic Association, vol. 95(2), pages ۳۸-۳۳.
- Nayak Dinkar, Choudhury Rahul N., (2014), A selective review of foreign direct investment theories, *Working Paper, Asia-Pacific Research And Training Network On Trade*, ESCAP.
- OECD Factbook 2013: *Economic, Environmental and Social Statistics*
- *Reference Manual for the Text Analysis Software MAX Qualitative Data Analysis For Windows 2000*, Xp, Vista And 7
- Unctad (2016a), *Fdi Inflows*, By Region And Economy, 1990-2015
- Unctad (2016b), *Fdi Inward Stock*, By Region And Economy, 1990-2015
- Unctad (2016), *United Nations Conference On Trade And Development*, World Investment Report 2016
- Unctad (۲۰۱۳), *United Nations Conference On Trade And Evelopment*, World Investment Report 2013, Global Value Chains: Investment And Trade For Development, United Nations Publication, Switzerland.
- Unctadstat
<http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=88>
- VERBI (2017), *MAXQDA12 Reference Manual*, VERBI Software. Consult. Sozialforschung. GmbH, Berlin.
- Weber R. P. (1990), *Basic Cotent Analysis series: Quanative Applications in the Social Sciences*, London. Sage Publications.

